הִלְכוֹת תִּשְׁעָה בְּאָב סִימָן תקנה תקנו תקנז

ב בְּיֵשׁ מִי שֶׁנּוֹהֵג לִשְׁכַּב בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב (ו) מֻטֶּה עַל הָאָרֶץ, גוּמֵשִׂים אֶבֶן תַּחַת רֹאשׁוֹ. הַגָּה: וְיֵשׁ לָאָדָם לְהִצְטַעֵר בְּעִנְיַן מִשְׁכָּבוֹ בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁאִם רָגִיל לִשְׁכַּב בִּשְׁנֵי כָּרִים לֹא יִשְׁכַּב כִּי אִם בְּאֶחָד (תוספות סוף תענית (ל: ד"ה כל)), וְיֵשׁ בְּנֵי אָדָם מְשִׂימִים אֶבֶן תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתֵיהֶם, זֵכֶר לְמַה שֶּׁנֶּאֱמַר (בראשית כח יא) 'וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם' שֶׁרָאָה הַחֻרְבָּן (מרדכי דמועד קטן (סי' תתקלד)). (ז) מִיהוּ עֲבָרוֹת שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִצְטַעֵר, אֵינָן חַיָּבוֹת בְּכָל אֵלֶּה (תוספות (שם)). וִימַעֵט אָדָם (ח) מִכְּבוֹדוֹ וּמֵהֲנָאָתוֹ בְּתִשְׁעָה בְּאָב בְּכָל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר:

תקנו תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל בְּיוֹם רִאשׁוֹן. וּבוֹ סָעִיף אֶחָד:

א אלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, (א) כְּשֶׁרוֹאֶה הַנֵּר אוֹמֵר בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ, וְאֵין מְבָרֵךְ עַל הַבְּשָׂמִים. (ב) וּבְלֵיל מוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב (א) [א] (ג) מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, (ד) וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא עַל הַנֵּר (ה) וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים:

תקנז לוֹמַר נַחֵם וַעֲנֵנוּ בְּתִשְׁעָה בְּאָב. וּבוֹ סָעִיף אֶחָד:

א (א) אבְּתִשְׁעָה בְּאָב אוֹמֵר (ב) *בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, (א) [א] נַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְכוּ', (ג) וַעֲנֵנוּ

ב כל בו (סי' סב) בְּשֵׁם הָרֵ"ש מֵאִיבְרָא.
ג הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי (מו"ק סי' תתקלד).

א טור בְּשֵׁם בַּהַ"ג (סי' ב) וְשֶׁכֵּן הִסְכִּים הָרֹא"ש (פ"ד סי' י) וְכֵן כָּתַב רַב נְטוּרַאי וְכֵן כָּתְבוּ שְׁאָרֵי פּוֹסְקִים.

א יְרוּשַׁלְמִי (פ"ב ה"ב, ברכות פ"ד ה"ג) כְּתָבוּהוּ הָרֵי"ף וְהָרֹא"ש בְּסוֹף מַסֶּכֶת תַּעֲנִית (רי"ף י. רא"ש פ"ד סי' ד) וְכָתְבוּ דְּנָהֲגוּ לְאָמְרוֹ בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם מֵהָא דְּמִשְׁמַהּ דְּרַב בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ח.).

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

בִּמְעֻבֶּרֶת וּמֵחַשׁ קְצָת, דְּהָא אֲפִלּוּ מִשּׁוּם כְּבוֹד הַמִּילָה הִתִּירוּ כַּמְבֹאָר בְּסִימָן תקנ"ט (ס"ט) כָּל שֶׁכֵּן בִּמְקוֹם חֲשַׁשׁ חוֹלָה (וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּלֹא הָיָה מָקוֹם סְמִיכָה עַל אֲמִירַת הָרוֹפֵא כָּל כָּךְ שֶׁלֹּא הָיָה רוֹפֵא מֻבְהָק וְכַיּוֹצֵא, דְּאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַךְ טַעֲמָא). וּלְעִנְיַן תְּפִלִּין, בְּוַדַּאי אִם יָכוֹל לֵילֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְצָרֵף מִנְיָן בְּבֵיתוֹ בִּזְמַן מִנְחָה, יְצָרֵף עִמָּהֶם בְּהַנָּחַת תְּפִלִּין וִיכַוֵּן עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בַּחֲזָרַת הַתְּפִלָּה עִם סֵדֶר קְדֻשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יַחֲלֹץ אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בִּתְשׁוּבָה חֵלֶק ב' (סי' כד), וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְצָרֵף מִנְיָן, אֲזַי יִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם וְיִלְבַּשׁ הַתְּפִלִּין וְיִתְפַּלֵּל בָּהֶם עַרְבִית קְרִיאַת שְׁמַע עִם בִּרְכוֹתֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ יַחֲלֹץ הַתְּפִלִּין קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. אַף עַל גַּב דְּכָתַבְתִּי שָׁם בַּתְּשׁוּבָה דְּאֵין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית עִם תְּפִלִּין, מִכָּל מָקוֹם כָּאן שֶׁשָּׁכַח מֵחֲמַת אֹנֶס חֹלִי רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּקַרְקַפְתָּא כו', עַיֵּן שָׁם. וְלֹא יָדַעְתִּי קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ לָמָּה, וְכִי אֵין דֵּי שֶׁיִּלְבַּשׁ תְּפִלִּין קֹדֶם הַתְחָלַת עַרְבִית וְיִקְרָא בָּהֶם קְרִיאַת שְׁמַע כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִין לַעֲשׂוֹת בִּתְפִלִּין שֶׁל רַבֵּנוּ תָּם:

א [א] מַבְדִּיל. עַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וְכָתַב בִּרְכֵּי יוֹסֵף (סק"ב) בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה חֵלֶק ב' (סי' עא), חוֹלֶה שֶׁאוֹכֵל בְּתִשְׁעָה בְּאָב יַבְדִּיל תֵּכֶף בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהַבִּרְכֵּי יוֹסֵף שָׁם (סק"ג) דַּעְתּוֹ נוֹטָה קְצָת שֶׁיָּכוֹל לְהוֹצִיא גַּם כֵּן בְּנֵי בֵּיתוֹ בְּהַבְדָּלָה זוֹ, עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּגַן הַמֶּלֶךְ סִימָן קמ"ד שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁאֵין מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב לְכַתְּחִלָּה רַק אִם שָׁכַח לְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב (וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁגַּם בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא הִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה שֶׁאִם לֹא כֵן הָיָה דֵּי בָּזֶה לְדִידֵהּ), וּבִכְהַאי גַּוְנָא נִיחָא טְפֵי שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס מִשֶּׁיַּחֲזֹר לְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, עַיֵּן שָׁם. וְאֵין הַמִּנְהָג כֵּן רַק כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ לְהַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב עַל הַכּוֹס, וְאֵין מַבְדִּילִין בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב בַּתְּפִלָּה כְּלָל כֵּיוָן שֶׁהִבְדִּיל אֶתְמוֹל בַּתְּפִלָּה, וְנִרְאֶה דַּאֲפִלּוּ שָׁכַח אֶתְמוֹל לְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה אֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל עַתָּה בַּתְּפִלָּה בְּחָלַף שַׁעְתָּא וְאֵין לוֹ לְהַפְסִיק עַתָּה בַּתְּפִלָּה, וּבְמַה שֶּׁמַּבְדִּילִין עַתָּה עַל הַכּוֹס סַגִּי בְּהָכִי. וְעַיֵּן שָׁם בְּגַן הַמֶּלֶךְ (סי' קמה) שֶׁחוֹלֵק עַל שְׁיָרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (סי' תקנט הגב"י סק"ה) שֶׁמַּתִּיר לְהָרִיחַ בְּתִשְׁעָה בְּאָב וְהוּא כָּתַב שֶׁאָסוּר מִשּׁוּם תַּעֲנוּג כו', וּמִמַּה שֶׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"א) בְּשֵׁם הַלְּבוּשׁ מַשְׁמַע דַּוְקָא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אָסוּר דְּהָוֵי תַּעֲנוּג לְהָשִׁיב נֶפֶשׁ יְתֵרָה, אֲבָל בִּשְׁאָר יָמִים לֹא, עַיֵּן שָׁם:

א [א] נַחֵם. עַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וְכָתַב בִּרְכֵּי יוֹסֵף (סק"ב) שֶׁבִּתְשׁוּבַת כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה חֵלֶק ב' (סי' עא) פִּקְפֵּק עַיֵּן שָׁם דְּלֹא דָּמֵי לְיוֹם הַכִּפּוּרִים כו', וּבְשֶׁבֱּלֵי הַלֶּקֶט (סי' שיב) כָּתַב, דְּבֵין בְּתִשְׁעָה בְּאָב וּבֵין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הָאוֹכֵל אֵינוֹ מַזְכִּיר מֵעֵין הַמְּאֹרָע, עַיֵּן שָׁם. וּבְסֵפֶר בֵּית יְהוּדָה חֵלֶק ב' (סי' פז) הִסְכִּים לְדִבְרֵי רַמָ"א שֶׁיֹּאמַר נַחֵם בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אַף מִי שֶׁנָּהֵג שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ כִּי אִם

בֵּאוּר הֲלָכָה

א * בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. עַיֵּן מִשְׁנָה בְּרוּרָה. וְהִנֵּה הַמָּגֵן אַבְרָהָם (ריש הסימן) הֶעְתִּיק

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

ב (ו) מֻטֶּה עַל הָאָרֶץ. וְאָדָם חָלוּשׁ (ה) אֵין צָרִיךְ לְהַחְמִיר בָּזֶה, וְיִישַׁן עַל הַמִּטָּה: (ז) מִיהוּ עֲבָרוֹת וְכוּ'. וְהוּא הַדִּין (ו) בְּאָדָם חָלוּשׁ וְכַנַּ"ל: (ח) מִכְּבוֹדוֹ וּמֵהֲנָאָתוֹ. אָסוּר לְעַשֵּׁן טִיטוּן (שֶׁקּוֹרִין רֵייכֶערִי"ן) אֲפִלּוּ בְּאַרְבָּעָה צוֹמוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן בְּתִשְׁעָה בְּאָב [כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (שכנה"ג סי' תקנא הגב"י ס"ק כא)], וְהֶחְמִיר מְאֹד עַד שֶׁכָּתַב שֶׁמִּי שֶׁמְּעַשֵּׁן בְּתִשְׁעָה בְּאָב הָיָה רָאוּי לְנַדּוֹתוֹ. וְיֵשׁ מֵאַחֲרוֹנִים שֶׁמְּקִלִּין. וְעַל כֵּן מִי שֶׁדָּחוּק לוֹ שֶׁמֻּרְגָּל בּוֹ בְּיוֹתֵר יֵשׁ לְהָקֵל אַחַר חֲצוֹת בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֵן כָּתַב בְּשַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה בְּסִימָן תקנ"ט סָעִיף קָטָן ד':

א (א) כְּשֶׁרוֹאֶה הַנֵּר וְכוּ'. דְּזֶה אֵין טָעוּן כּוֹס, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם תַּעֲנוּג (א) כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בִּבְשָׂמִים. וִיבָרֵךְ עַל הָאוֹר (ג) קֹדֶם שֶׁקּוֹרִין 'אֵיכָה', דִּבְאֵיכָה (ג ו) כְּתִיב 'בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי' וְעַל כֵּן יְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַמָּאוֹר, וְגַם שֶׁיֵּהָנֶה (ג) אַחַר כָּךְ מֵאוֹרוֹ כְּשֶׁקּוֹרִין 'אֵיכָה'. (ד) וְאִם שָׁכַח לְבָרֵךְ, יְבָרֵךְ אַחַר כָּךְ בַּלַּיְלָה כֵּיוָן שֶׁהַחִיּוּב עֲדַיִן עָלָיו: (ב) וּבְלֵיל מוֹצָאֵי וְכוּ'. וּבְלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב מַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָכֹל לְהַבְדִּיל אָז עַל הַכּוֹס. וְאִם טָעָה אָז וְלֹא הִבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, (ה) אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר, כֵּיוָן שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס בְּמוֹצָאֵי תִּשְׁעָה בְּאָב. וְהַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן יוֹדְעוֹת לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא הִבְדִּילוּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּתְּפִלָּה, צָרִיךְ כָּל אִישׁ לְהַזְהִירָן (ו) שֶׁבְּיוֹם הַתַּעֲנִית לֹא יַעֲשׂוּ אֵשׁ לְבַשֵּׁל לְצֹרֶךְ הַלַּיְלָה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל: (ג) מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה כֵּיוָן שֶׁהִבְדִּיל מֵאֶתְמוֹל, וַאֲפִלּוּ שָׁכַח אֶתְמוֹל לְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה גַּם כֵּן נִרְאֶה דְּאֵין צָרִיךְ עַתָּה לְהַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, שֶׁכְּבָר חָלַף שַׁעְתָּא, וְסַגִּי בְּמַה שֶּׁיַּבְדִּיל עַתָּה עַל הַכּוֹס [שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה]. אִיתָא בְּמַהֲרִי"ל (הלכות שבעה עשר בתמוז ותשעה באב): כְּשֶׁהֶחְשִׁיךְ, בֵּרַךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וְהַבְדָּלָה, אִם כֵּן מַשְׁמַע שֶׁמֻּתָּר לְהַבְדִּיל עַל הַיַּיִן, (ז) וּמַשְׁמַע שֶׁמֻּתָּר לִשְׁתּוֹת בְּעַצְמוֹ וְאֵין צָרִיךְ לִתֵּן לְתִינוֹק [דָּגוּל מֵרְבָבָה]: (ד) וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לֹא עַל הַנֵּר. אֲפִלּוּ (ח) לֹא בֵּרַךְ עַל הַנֵּר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, דְּאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּזְּמַן שֶׁנִּבְרָא: (ה) וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים. דְּמִשּׁוּם נֶפֶשׁ יְתֵרָא הִיא גַּם כֵּן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, דַּוְקָא וּכְדִלְעֵיל בְּסִימָן רצ"ט סָעִיף (ה') [ו']:

א (א) בְּתִשְׁעָה בְּאָב אוֹמֵר וְכוּ'. מִסְתִּימַת הַמְחַבֵּר מַשְׁמַע דְּדַעְתּוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ בְּכָל הַתְּפִלּוֹת, (א) וְכֵן הוּא הַמִּנְהָג בִּירוּשָׁלַיִם, אֲבָל בִּמְדִינוֹתֵינוּ הַמִּנְהָג כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמָ"א: (ב) בְּבוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם וְכוּ'. לְפִי שֶׁהִיא מֵעִנְיָנָא. וְאִם שָׁכַח (ג) אוֹמֵר בָּעֲבוֹדָה דְּהַיְנוּ קֹדֶם וְתֶחֱזֶינָה, (ג) וְאֵין צָרִיךְ לַחְתֹּם בְּבָרוּךְ מְנַחֵם צִיּוֹן אֶלָּא וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ עַד סוֹף הַבְּרָכָה: (ג) וַעֲנֵנוּ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. הַיְנוּ לְיָחִיד, אֲבָל הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרָהּ בְּרָכָה

שַׁעַר הַצִּיּוּן

ב (ה) שֶׁכָּל חֵילַיְהוּ כְּדֵי לָצֵאת גַּם יְדֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנָן דִּבְרַיְתָא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַגְּרָ"א, וַהֲלֹא לֹא אָמַר אֶלָּא בְּיָכוֹל, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דַּף ל' עַמּוּד ב': (ו) וְכֵן מוּכָח לְטַעַם הַגְּרָ"א:

א (א) מִלְּשׁוֹן טַ"ז (סק"א) מַשְׁמַע דִּסְבִירָא לֵהּ דְּאֵין לְהָרִיחַ בִּבְשָׂמִים בְּתִשְׁעָה בְּאָב מִשּׁוּם תַּעֲנוּג, וּמִמָּגֵן אַבְרָהָם (סק"א) מַשְׁמַע דִּסְבִירָא לֵהּ דְּדַוְקָא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אָסוּר מִשּׁוּם דְּהָוֵי תַּעֲנוּג לְהָשִׁיב נֶפֶשׁ יְתֵרָה, וּמֵהַגְּרָ"א מַשְׁמַע דִּסְבִירָא לֵהּ כְּהַטַ"ז, וְעַיֵּן בְּשַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה: (ג) טַ"ז (שם): (ג) תְּשׁוּבוֹת מַהֲרִ"י בְּרוֹנָא (סי' טז): (ד) טַ"ז: (ה) יַד אֶפְרַיִם: (ו) שְׁלָ"ה (תענית פרק נר מצוה אות ט): (ז) וְאַף שֶׁבְּסִימָן תקנ"א סָעִיף י' כָּתַב רַמָ"א שֶׁאִם יֵשׁ תִּינוֹק יִתֵּן לַתִּינוֹק, מִכָּל מָקוֹם לַיְלָה זוֹ קִלָּא [דָּגוּל מֵרְבָבָה]: (ח) חַיֵּי אָדָם (כלל קלו ס"ה):

א (א) בִּרְכֵּי יוֹסֵף (סק"א) וּפְרִי חָדָשׁ בְּלִקּוּטָיו: (ג) עַיֵּן בֵּאוּר הֲלָכָה: (ג) כִּי הִיא הַבְּרָכָה עַצְמָהּ, דְּצִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם חֲדָא הִיא, דְּאִי לָאו הָכִי הָוְיָא לָהּ חֲתִימָה בִּשְׁתַּיִם:

Mishna Brura Menukad © Copyright Oz Vehadar - עוז והדר
Sacred Text - If printed do not throw away, requires genizah